

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

הגני נתן לו את בריתי שלום (כה, יב) - ה"אור החיים" הקדוש מפרש את התבות 'נתן לו' בלשון שבועה, שהקב"ה נשבע לפינחס שגם אם בניו לא יהיו ראויים, לא יבטל את הברית שפרט עמו. ורמז לזה בתבת בריתי שהיא בגימטריה ברשעים, שגם בהם תתקיים השבועה. (מגדנות)

סופי התבות בריתי שלום והיתה לו הם היום, שמיד באותו יום זכה בברית שלום. (אור החמה)

קובי בתצור ראש אמות ביתאב במדין הוא (כה, טו) - מפרש רש"י, שצור היה מחמשת מלכי מדין, ולפי שהפקיר בתו מנאו שלישי. ודבריו מרמזים בפסוק, שפאשר היתה נקראת עדין בתצור והיתה ברשותו, אז מתאר אביה קראש אמות, אולם כשעזבה את ביתאב לאחר שהפקיר אותה, אז במדין הוא - נחשב הוא רק כאחד ממלכי מדין ולא הגדול בהם. (מגדנות)

ויהיו בנייהודה למשפחתם (כו, ט) - בתולדות השבטים נאמר ויהיו רק אצל יהודה ובנימין, מפני שהם לא גלו עם עשרת השבטים ומחלציהם יצאנו, אל תקרי ויהיו אלא ויהיו עד ביאת המשיח. (מגדנות)

לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות (כו, נג) - לאלה ראשי תבות לאבק לשון הרע שמביאה לשנאת חנם שבועטיה גלינו מארצנו, ונחלתנו נכבשה במספר שמות של עמים שונים באלפים שנות הגלות. (וישע ציון)

לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו (כו, נד) - לרב, למי שמחזיק עצמו בגאווה, תרבה נחלתו מלשון מכה כגאמר בירמיה נחלה מכתו; ולמעט, למי שממעט את עצמו ומתנהג בענוה, תמעיט נחלתו ולא יהיו לו סורים בעולם הזה. (ששון ויקר)

ביבבטאו מת (כו, א) - נתלקו רבותינו מה היה בטאו של צלפחד, ולדעת רבי עקיבא היה מקושש העצים. ורמז לזה, שהתבות והוא לא היה בתוך העדה הנוקדים, בגימטריה מקושש היה. וכן התבות ביבבטאו מת ראשי תבות ובגלל הטיבה בשבת אבינו מת. (מגדנות)

ספורים בפרשה

לכן אמר הגני נתן לו את בריתי שלום. והיתה לו ולזרעו אחריו (כה, יב"ג) בקמיו של רבי מאיר מפרמישלו, פרצה פעם מחלוקת קשה בין פרנסי אחת מקהלות ישראל לאחר פטירת רבם, עקב חלוקי דעות מי ימלא את מקומו. אף בשעה שלוו את הרב למנוחות, לא שקטו הרוחות והצדדים התנצחו והתנגחו זה בזה. אמר על כך רבי מאיר: "עכשו התבררה לי משמעות הברכה שברך ה' את פינחס בןאלעזר והגני נתן לו את בריתי שלום, והיתה לו ולזרעו אחריו". ומעודי תמהתי, מה ענין שני חלקי הברכה זה לזה? אלא שהשטן מרקד ביותר בשעה שמגיעים לזמן של "ולזרעו אחריו", בעניני רציה ומלוי מקום. לכן ברך ה' את פינחס, שברית השלום שקבל, תהיה גם לזרעו אחריו, ולא תפרץ מחלוקת לאחר פטירתו, בשאלת ממלא מקומו".

ליצר משפחת היצרי לשלם משפחת השלמי (כו, מט)

המתיק פעם ה' הפץ חיים" לבאר פסוק זה. 'ליצר' - מי שמבקש ללכת אחר יצרו הרע, מוצא הוא מיד את 'משפחת היצרי', את משרתיו של היצר שמוכנים למעו לו ולהוליכו בדרך העקלתון. אף פאשר מבקש הוא ללכת בדרך של 'לשלם' - בדרך השלמות והטוב, זוכה הוא למשפחת השלמי, למלאכי השלום של היצר הטוב אשר מסייעים בידו ללכת בדרך התורה, פי בדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו.

ויקרב משה את משפטן לפני ה' (כו, ה)

כשהיה רבי יוסף באב"ד בעל ה"מנחת חנוך" ברבנות העיר טורנפול, הגיעו אליו שני תושבים מסניאטין, בה שמש פרב קדם לכן. בשיחתם, הזכירו לו האורחים שבשעתו פעלו למען בחירתו פרב עירם ועמדו לצדו כנגד מתנגדיו, ועתה באו אליו כדי להתדין אצלו בובוח שהתגלע ביניהם ולקבל את פסק דינו על-פי התורה. סרב ה"מנחת חנוך" לשבת בדין ואמר: "פסול אני לדון אתכם, שכן נהגתם כמו בנות צלפחד. פאשר באו אל משה לדון תורה על הנחלה בארץ ישראל, הזכירו תחלה ש"אבינו מת במדבר, והוא לא היה בתוך העדה הנוקדים על ה' בעדת קרח". הזכירו בנות צלפחד את העבדה שאביהם עמד לצדו של משה רבנו ולא נטל חלק במחלוקת קרח ועדתו, ולאחר דברים אלו הודיעו לו שבאו אליו לדון תורה. אך מפני דברי התנפה, לא רצה משה לשבת בדינם ומיד ויקרב משה את משפטן לפני ה'. מכאן שפסול אני לדון אתכם".

וביום השבת שנייבבטשים בגישינה תמיים (כו, ט)

מנהג קדום הוא, להתחיל את תפלת השחר בשבת קדש, בשעה מאחרת יותר מאשר בימי החל. בספר "חצי מנשה", בו מובאים פרושים מחכמי צרפת ואשכנז הקדמונים בעלי התוספות, מביא ש"שמע רבי יצחק בר יהודה בעיר רומא מפי רב האי גאון" טעם לזה, שבעתל תמיד של שחר נאמר "בבקר בבקר", ואלו בעלת תמיד של שבת לא נאמר אלא "וביום השבת", שהוא לשון אחר בעצמו של יום, ומפני שתפלת שחרית היא כנגד עולת תמיד של שחר, מאחרים את זמן תחלתה.

היה היה

הגני נתן לו את-בריתי שלום

במדרש רבה מובא על פסוק זה: "הגני נתן לו את-בריתי שלום, בדין הוא שיטל שְׁכָר". צדיק הוא ה' ונאמן לשלם שכר כל מצוה אפלו לאדם שלא כל מעשיו נעשים בְּרָצוֹן ה' יתברך, כי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה.

מעשה בשני קרובי משפחה שגרו בעיר אחת, שהיו דומים זה לזה בקומתם ובצבונם, ואף שמם היה זהה בדיוק, יחזקאל לוי. פניהם ושמותיהם היו שונים, אך במעשיהם ובהליכותיהם היו שונים זה מזה ברחוק מזרח ממערב. בעוד יחזקאל לוי האחד היה עשיר מפלג, אך רחוק מדרך התורה והמצוות וכופר בעקר, היה בן דודו יחזקאל השני, איש פשוט וישר, ירא שמים מרבים ובעל מדות ודרך ארץ, שמצא את פרנסתו מאטליו לממפר בשך כשר. ביום שרבי אחד, באשר השמש הכתה בעז על הארץ, חזר העשיר מסוירו בפרדם הגדול שבדשנותו שעמד מחוץ לעיר, ולפתע נדהם לגלות כי יהודי בלתי מפר מוטל על אם הדרך. התעורר בו הניצוץ היהודי שבלבו, והוא פנה כדי לבדוק את שלומו של ההלך, אך עד מהרה גילה כי הלה נפח את נשמתו זה מכבר, מרב טרח הדרך וחלשת גופו. תחלה בקש העשיר להמשיך בדרך ולהתעלם ממת המצוה שמוטל לפניו, אלא שבאמור התעוררה בו זהותו היהודית, והוא מהר להעמיס את המת על שכמו ונשא בברת דרך הגונה בחם המתיש. בהמשך הדרך פגש כמה סוחרים ערבים עם חמורים, ובכסף מלא שכר את אחד מהם ובקש ממנו להוליך את הנפטר אל ביתו של רב העיר, כדי שהלה יקבר אותו בקבר ישראל. פשהגיעו הערבים אל ביתו של הרב וספרו לו על הנפטר שהביאו, תמה ושאל: "מי שכר אתכם כדי להביא את הגופה אלי?" וכששמע שיחזקאל לוי העשיר עשה זאת, התפלל מאד ואמר בלבו: "אם נפתח לבו מעט ורחמיו נכמרו על ההלך, אולי יעלה בידי להרחיב את פתחו לבו ולהחזירו אל אבינו שבשמים". מהר הרב לשלח את שמשו אל העשיר כדי לזמנו לפניו, אלא שהלה פער את פיו כנגד הרב וזלזל בשאט נפש בה' ובמשיחו. כשנודע הדבר לרב, קנא את קנאת ה' ומהר לנדונו ברבים. בני הקהלה קמו את דבר הנדוי במלואו והתרחקו מיחזקאל הכופר, עד שהוא חש עצמו בודד ועזוב. גאונותו של העשיר לא הניחה לו לנסות לפים את הרב ולהביטח לו להיטיב את דרכו, והוא החליט להתישב ברחוק מקום מהשכונה היהודית ולהתבדל מהם לחלוטין.

עברו ימים וחדשים, ויחזקאל העשיר שבק חיים לכל חי. בני המשפחה לא ידעו את נפשם מרב מבוכה היכן יקברוהו, שכן היהודים ודאי לא יואילו לקבורו בקבורתם, ולפתע ראו את בן-דודם יחזקאל לוי הקצב, פשהוא נכנס אל הכפר כדי לרפש בהמות לאטליו. יצאו לקראתו, הזמינוהו לנחם מעט בביתם, והשקוהו בסם שנה עד ששקע בתרדמה עמקה. הפשיטו את בגדיו העליונים של הקצב והלבישו בהם את אביהם המנוח. שכרו גוי אחד ובקשו ממנו לשאת את המת על גבי חמור אל שכונת היהודים, וצוהו לספר לכלם כי הגופה נמצאה על אם הדרך. הדיעה על מותו הפתאומי של הקצב ישר הדרך, הכתה בתדהמה את כלם וכבדו גדול עשו לו במוותו. הרב נשא עָלָיו הספד מר והוא נקבר בקבר מכבד בבית העלמין היהודי שבפאתי העיר. בינתיים, הלבישו בניו של יחזקאל העשיר את הקצב בתכריכים שהכינו לאביהם המנוח, הרפיבוהו על חמור ולאחר רדת הליילה הניחוהו על אחת המצבות בבית הקברות. קרירות הליילה חדרה אל עצמותיו של יחזקאל הקצב והוא התעורר בבקהלה פשהוא מוצא את עצמו לבוש בתכריכים ומוטל בגפו בבית הקברות. הוא פתח בריצה בהולה, אחז בעתה ותלחלה, ובאישון לילה התרפק על דלת ביתו. אשתו 'האלמנה' נבהלה לשמע הדפיקות, ולשאלתה מי הדופק נענתה: "זה אני, יחזקאל. פתחי נא את הדלת!" אימה ופחד נכלו על האשה והיא מהרה לשאל: "מהיכן אתה בא?" והדופק עונה: "מבית הקברות" ... נקל לשער את הפחד שאחז אותה, וכאשר הביטה מבעד חור הדלת וראתה את בעלה עומד עם תכריכים צהורים, נפלה בעלפון כבד. השכנים היו מבעתים לא פחות, והאמיצים שבהם שלחוהו אל הרב, בהשכם שהוא בא לבקש תקון לנשמתו. גם בבית הרב נבהלו למראהו והרב בקש ממנו לעלות לעזרת הנשים שבבית הכנסת, שם ימתין עד הבקר ואז יטיבו לנשמתו.

הבקר אור, והמתפללים שהשכימו קום נבהלו לראות את הקצב שנקבר אמש עומד למוֹלם פשהוא לבוש בתכריכים, וחששו להתקרב אליו. פשהגיע הרב אל בית הכנסת, החל יחזקאל לספר את הקורות אתו בביתו של יחזקאל העשיר בן דודו, והרב חריף השכל הבין מיד את הקנוניה שטוו בניו של העשיר, וידע כי אמש קברו את יחזקאל העשיר הכופר בהשכם כי הוא הקצב ישר הדרך, בעוד הקצב עומד לפניו בריא ושלם. צוה הרב להביא מביתו של יחזקאל הקצב את בגדיו, והסביר לקהל המתפללים את אשר ארע. הספור הפליא את כלם ולאחר שהתעשתו מעט שאלו את הרב: "מדוע זכה העשיר הרשע ללון פה מכבודת ולמקום קבורה כה נכבד? הרי ראוי היה להקבר בבזיון מאחורי הגדר?" השיב להם הרב: "האם לא הכנתם? ודאי זוכרים אתם שלפני זמן מה מצא יחזקאל העשיר מת מצוה ודאג להביאו לקבר ישראל, משום כך זכהו הקב"ה להקבר בכבוד, מדה כנגד מדה, ללמדך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה".

מאזרות

הנאור רבי יהושע טרונק מקוטנא ז"ע ליום ההולכלא כ"ה בתמוז תרנ"ג

מגדולי רבני פולין גדוהו, מרביץ תורה פרדים ומחבר ספרי הלכה חשובים. שמו הפלא היה ישראל אליהו יהושע, על שם הבעל-שם-טוב, הגר"א מוילנא והפני יהושע, אולם הוא חתם שמו ישראל יהושע בלבד. שכן השם אליהו מקבל בתוך השמות האחרים. התינתם מאביו בגיל י"א, אך המשיך לשקד על דלתי תורה עד שרקש ידיעות עצומות בכל חלקי התורה. לאחר נשואיו, נסע לרבי מנדל מקוצק שהתרחש מקיאותו וממדת האמת שבו "שאינו נושא פני איש". בגיל י"ט בלבד, כבר התקבל לרב בקהלת שרנסק ושם עמד בראשות ושיבה גדולה. משם עבר לגומבין, וורקא, פולטסק, ומשנת תרכ"א התמנה לרבה של קוטנא ועל שמה התפרסם עד שגם רבנים מקהלות הפזורה שלחו אליו שאלות בהלכה. נודע בחבטו הגדולה לארץ ישראל ואף בקר בארץ בשנת תרמ"ו יחד עם חתנו רבי חיים אלעזר וקס מקליש בעל "נפש חיה", כדי לחזק את ההתישבות היהודית בארץ הקודש, ואף פרסם קריאה נלהבת להעדיף את ארצנו ארץ ישראל על ארצנו איטליה. היה גם מראשי התומכים בהנהגת הסכריה בשנת השמטה תרמ"ט, עקב הסכנה למושבות החקלאיות החדשות שהיו בראשית תנופתן, אך התנה שההתר יהיה לאותה שנה בלבד. לישרו ומדת האמת שבו יצאו מוניטין. לאחר שכנו התמנה לכהן כרב ובקר לא היה סמוך על שלחנו, בקש משום כך מפרנסי הקהלה להפנות את משרתו מפני שהוצאותיו אינן מרובות כבעבר.

יוסיף דעת

סיפור מעניין מובא בספר "שם הגדולים החדש" וממנו הועתק במקורות רבים. פעם ביקר רבי אפרים זלמן מרגליות מברוד אצל "האוב ישראל" מאפטא וזה האחרון ביקש ממנו להסביר לו את דברי הירושלמי: "ד' חייא נפק לבריינא, חזי דמחילי מעצתא. אמר לומר אכתוב בפתקא אל תקרא 'עצרת תהיה לכם' אלא 'תחיה לכם', ומו האיש החפץ חיים ולא יחללו עמי". ותמה הרב מאפטא, מדוע לא יצא רבי חייא מיד לדרוש זאת, ולמה המתין לומר כדי לכתוב אותו בפתקא תוך כדי דיבור המכיר לו הרב מברוד את דברי המרא במגילה שרבי שמעון בר רבי אמר לבנו לומר לרבי חייא, שכשהוא קורא את הפסוק "וחכיתי לה" הוא מחרף ומגדף, ופירש רש"י שרבי חייא התקשה להנות את האות ח"ת והיה קורא אותה כעין ה"א, ולכן היה נראה כאילו הוא קורא 'חכיתי לה', חלילה, זו הסיבה שרבי חייא לא יכול היה לצאת לדרוש 'עצרת תחיה לכם', שכן לא יכול היה להנות את האות ח"ת, ולכן אמר להם שיכתוב להם למחר את הדרשה בפתק. התשובה נעמה מאוד באוזני ה"אוב ישראל", ויש שהוסיפו לכך נופך שהוא קינח את יעתו של הרב מברוד ונשקו על מצחו. מקור קדום יותר לתירוץ זה, בשינוי נוסח הירושלמי מובא בספר מפעלות אלוקים שנדפס בשנת תפ"ו, בשם המתרגם רבי יואל בעל-שם מאמושטש. היו שתמחו, שהרי הפסוק 'עצרת תחיה לכם' מוסב על שמיני עצרת ולא על חג השבועות, וגם הלשון 'מעצרתא' תמוה שהוראתו תמיד היא היקב שדורכים בו את הענבים ואין המ"ם אלא שמושית, וכן תמוה כיצד נעלמו מהם דברי הווסטות שם במגילה כשתבו שם היה מתכוון ומתאמץ לקרוא ח"ת, היה עולה בידו לבטא אותה כראוי, ואם כן למה לא התאמץ רבי חייא לדרוש את הפסוק עם האות ח"ת, כדי להציל יהודים מחילול יום-טוב? אך התמיהה העיקרית היא שאין שום מקור לדברים אלו בכל הירושלמי, וכל המאמר לא היה ולא נברא, וכשל עוד ונפל עזר ויחיד קלם בליו.

היה היה

ביצירותם הם לךם בנכליהם אשרינכלו לךם

פניני אור החיים

מודברי האור החיים הקדוש על הפרשה

לפנה משפחת הפוני - יש להעיר למה הוסיף אות שאינה נמנית מאותיות השם, היה לו לומר משפחת הפוי, אלא רמז לשאר מעלות המנויים שם במ"ה, שהם מעוט שיחה מעוט שחוק ושאר הענפים הדומים לאלו, והוא אומר לפנה משפחת הפוני פרוש פנה הוא לשון פה, והוסיף לו אות ו' שהוא סוד עץ חיים שהוא עוסק בה יתר על שאר הפיות. גם רמז בסמיכות אות הו"ו לאות ה"א, לומר סוד חבור המדות באמצעות עסק התורה.

ואמרו משפחת הפוני, פרוש, שצריך לפנותו ממוותרות המנושות, גם מהשחוק ומדברים בטלים, כי הם מונעים קיום התורה באדם, ומצאתי להסידר וישראל שכתבו כי פה של לומדי תורה דינו בכלי שרת אשר ישרתו פם בקדש, כי אין קדשה בקדשת התורה, ולזה אמר לדר בו אפלו דברי חל הגם שאין בהם דברים האסורים, והוא מה שרמז במאמר לפנה שהוא פה העמל בתורה שבו שוכן חצי שמו יתברך; משפחת הפוני, פרוש, צריך לפנות מפיו כל, חוץ מהגות בתורה, וזה נכללים חלק אחד מהמ"ח מעלות שהם במעוט שיחה במעוט שחוק במעוט הענוג וכדומה להם שבענף המותרות:

וביום השבת שני כבשים וגו' - טעם שמוסף שבת הוא מעט מכל מוספי ראש חודש ומוספי יום טוב והמועדים, הוא סוד להם משנה, ולזה מוספיו שני כבשים על שני כבשי תמיד, וסוד השביעיות רמזו ביום עצמו כי הוא שביעי, מה שאין השביעיות מסים לא בראש חודש ולא בשאר ימים טובים, והגם שיש שביעי של פסה, אין השביעיות קבוע בו כיום השבת והבן:

דברי הימים

בשנים האחרונות התפרסם ציון הצדיק רבי יצחק גבאי, הקבור בחצר בית במושב עגור דרומית לבית שמש, ורבים משתחיים על קברו בייחוד ביום פטירתו כ"א בתמוז תש"א, ורואים ישועות ובפרט לזיווגים הגונים. רבי יצחק היה מחכמי קהילת אלסוד שבתימן, ונודע בבקיאותו בתורה, כשוחט ומוהל מומחה ומרביץ תורה לרבים. בנו סיפר, כי לילה אחד העירו אביו לאחר שעסק בלימוד התורה וערך תיקון חצות, וביקש ממנו להתלוות אליו בדרכו לאחד הכפרים באזור. בהגיעם ראו שם פרו גדול והשוחטים נאבקים עמו לשווא כדי להרכיבו לשחיטה, עד שרבי יצחק ליטפו בידו ומיד נרגע השור ונשכב ארצה, והפנה את צווארו לשחיטה. בשנת תש"ט עלה ארצה יחד עם בני קהילתו ובדרכם מעד הגמל עליו רכב ונפל לתהום. כולם היו בטוחים כי הוא נהרג, אולם לפליאתם מצאוהו יושב ארצה ומעיין בספר, ואילו הגמל נעשה איברים איברים. לאחר עלייתו התיישב עם בני קהילתו במושב עגור, ויודד אותם להתמודד עם קשיי הקליטה בארץ ברוחניות ובגשמיות. כליל אחת השבתות של חודש תמוז, קרא מזמור כ"ו שבתהלים וקראו שוב ושוב בלי לסיימו. לפתע אמר לבנו שהוא רואה כי קיצו קרב, ולאשתו אמר שעתידיה להיפטר שלשים יום אחריו. הוא ביקש ממקורביו לקבור אותו בסמוך ליישוב, והתנכח כי ביום פטירתו עתה לרדת מטר למרות היותם בתקופת תמוז, וכך היה. הוא נטמן בסמוך לבתי הכפר תחת עץ חרוב, והרבנית נפטרה חודש ימים אחריו. לאחר שנים התגלה בחלומו לאשה זקנה שהתגוררה בכפר, ובישר לה כי בתה העקרה תיפקד בשלושה ילדים, והיא דאגה לשמירת המקום. על הקבר הוקמה מצבה, ורבים נוהרים לשם ורואים ישועות פלאיות.

קרוב לשנתים ימים, ישב הסבא קדישא רבי ישראל מרוזין, בבית האסורים הרוסי שבקניב, באשמת שוא פאלו צוה להעביר מן העולם שני מוסרים יהודים, אשר עליהם נפסק להלכה "מורידין ולא מעליין" בדין רודף, עקב הלשנתם לשלטונות על העלמות מס בקרב הקהלה היהודית ועל משפטים מהגזים לצבא הרוסי. בשושן פורים שנת ת"ר, שחרר הצדיק ממאסרו שבע יסורים ותלאות, לאחר זכיון מהאשמה להריגת המוסרים, אולם עדין לא תמה מסכת תלאותיו. הממשלה הרוסית התרשמה, כי הצדיק מבקש להמליך את עצמו על יהודי המדינה והחלה להצר את צעדיו, ואף בקשה להגלותו למקום נדח. בעזרת שלמונים ושתדלנות רבה, עלה בידי חסידיו להבריחו אל מחוז בוקובינה שמעבר לגבול הרוסי, ושם השתקע בעיירה סדיגורא הסמוכה לעיר טשורנובץ.

במהלך אותם ימים קשים, עמוסי טרדות ומצוקה, הסתגר לפתע הצדיק בחדרו ובמשך שמונה שבועות רצופים לא הניח לאיש להפגס אליו. גם אל אמו הרבנית מרת חנה, אצלה נהג לבקר מדי יום, פסק מלבוא, והרוחות בקרב עדת החסידים טערו. מקרבי הצדיק ובאי ביתו לא ידעו לשית עצה בנפשם, ואף אחד לא הצליח להבין מדוע מסתגר הצדיק בחדרו ומסר לראות פני איש. באחד הימים, הגיע לרוזין חסיד הותיק רבי יוסף מטופרוב, שמנהג של קבע היה לו לבקר מדי תקופה ברוזין ולחלות את פני רבו הנערץ. רבי יוסף זה היה בר אורן ובר אבן, וכנה בפי החסידים 'ר' יוסף טיבליס', כנראה על שם זוגתו. אביו היה רבי ישראל מליטשיניץ בנו של רבי יוסף מימפלא בנו של המגיד רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב, ואמו היתה בתו של זקן צדיקי דורו ה"א אהב ישראל" מאפטא. רבי יוסף היה מחשובי החסידים שהתפרסם בעבודת התפלה הנלהבת שלו, בדרך רבו הקודם 'השרף' רבי אורי מסטרליסק. לאחר הסתלקותו, החלו חסידיו להסתופף בצלו של הצדיק מרוזין, אך התקשו להסתגל לדרך של הרוזין נאי שתפלותיו היו במתינות ובעבודת הלב, בלי לגלות כלפי חוץ את התבערה הפנימית. מאמץ ההבלנה עלה לו לרבי יוסף בדמים מרבים, עד שבאחת התפלות לא עמדו לו כחות הנפש, והוא פרע ונפל תחתיו ופרחה נשמתו בטרה.

בשהגיע רבי יוסף לחצר הקדש, גלה מיד את העננה שעל פני הגבאים והללו ספרו לו על הסתגרותו התמוהה של הרבי. "מבקשים אנו ממך", פנו המשמשים בקדש לרבי יוסף, "לנסות להבין את פשר הדברים ולראות ביצד נתן להמתיק את הדינים, שכן חביב אתה בעינינו וחולק הוא לך תמיד כבוד רב". הסבים רבי יוסף לבקשתם, ועד מהרה התדפק על דלתו של הסבא קדישא. "מי שם?" נשמע קולו של הצדיק מבפנים, ורבי יוסף ענה בהדרת קדש: "יוסף בן דינה". שוב נשמע הקול מתוך הפית: "ומה הפצה? ורבי יוסף השיב: "מבקש אני להפגס". הדלת נפתחה כדי סדק צר, ונדו העדינה של הרבי הושטה לעבר החסיד לנתינת שלום. בקש הרבי לסקר את הדלת, אלא שרבי יוסף הפקח והזריז מהר לתחב את נעלו במרוח שפיו הדלת והמזוזה והצדיק התנדף בעל כרחו. הוא פתח את הדלת לרוחה והזמין את החסיד הנאמן פנימה. בדרך ארץ ובכבוד ראש בקש רבי יוסף להבין מדוע מסתגר הרבי בחדרו זה ימים ימים, והצדיק החל לספר: "לפני זמן מה, הגיע לביתי משפיל פלוני מתושבי טשורנובץ ששנה ופרש. מכיר את בוראו ומתכוון למרד בו, ובדיו תכריד פתכיו. מבקש הוא להוציא לאור את ספרו המשך, הגדוש במינות ודעות נפסדות, ודורש ממני שאכתוב לו הסכמה נלהבת לספרו כדי ששומעי לקחי ירששו את ספרו בכסף מלא. מוכן לסרבתי לבקשתו ובקשתיו לצאת מביתי, אלא שהאיש החציץ פניו ופתח בדברי איום והתאה שאם לא אעשה כדבריו, יפעל לפתח מחדש את תיק הערעורים המונח בבית המשפט המחוזי, ושוב אצטרף לעבר מסכת יסורים ותלאות שרק זה עתה הצלחתי להשתחרר מהם".

על אתר השיב רבי יוסף בדברי טעם: "מדוע מבקש אותו רשע להדפיס את ספרו? כדי שיהיו שפתותיו דובבות בקבר בשעה שיעינו בספרו, וכי אין בכחו של הרבי לדובב כבר מעקשו את שפתותיו בקבר? נהנה הצדיק מההברקה ובקש לזמן לפניו את המשפיל הנאלח. מהר רבי יוסף לשלח את בנו לטשורנובץ, ובקש ממנו המשפיל כי הצדיק מרוזין מבקש לראותו, קרא בשחצנות: "רואים אתם? הרבי נכנע אלי והסכים להעניק לי את בקשתו". בהגיעו לרוזין, נסה הצדיק שוב לדבר אל לבו ושאל: "לשם מה זקוק הנך להסכמת? אולי מותר אתה עליה?" אך הלה השיב בעזות מצח והזכיר שוב את תיק הערעורים שתלוי ועומד על צווארי הרבי. "אם פן, לך והדפס את ספרך, וטרם תסיים את ההדפסה אתן לך את הסכמת". יצא המשפיל לדרפו שמה וטוב לב פשהו בטוח בנצחונו. באישון לילה עשה את דרכו לטשורנובץ, וכאשר עלתה העננה על הגשר שמעל הנהר, קרס הגשר הרעוע תחתיו בשאגה אדירה והמשפיל מצא את מיתתו המשנה בין גלי הנהר השוצף.

בשנודע ברוזין סופו המר של המשפיל הרשע, מהרו החסידים להעיר את רבי יוסף משנתו כדי לבשר לו את הבשורה המרעישה, אך הוא מחר לומר: "לא היה מן הצורך להעיר אותי משנתני, שכן כבר ביציאתי מחדר הרבי ידעתי שלא יעלה בידי של הרשע לבצע את זממו וסופו מכותב... ♦

משבח

רבי צבי הירש מזידיטשוב נסע להתחמק את אחר מעשי הצדקה והחסד של רבי משה ליב מססוב, שנודע בלבו הרחום ובאהבת ישראל שפעמה בו כל ימיו. לילה אחד גלה רבי צבי הירש, כי הרבי יוצא מביתו אל התורה הקר שבו חוץ, קשהו לבוש בגדים גסים של אפרים נכריים ועל כתפו גרן משנן. עקב אחריו התלמיד וראהו נכנס ליער הסמוך, שם חטב עצים ואספם לחבילה אחת. משם המשיך בדרך לכפר קטן, ונכנס לבית משפחה יהודית עניה ומעוטת יכלת, שאם המשפחה ילדה זה עתה, ומרב עינים לא היה בידם אף לרכוש עצים להסקת התנור. הקר חדר אל תוך הבקתה העלובה, שהפרוץ היה מרבה בה על העומד, והספנה לילולת ולולד היו מוחשיים. התדפק רבי משה ליב על פתח הבקתה, ובשפה הפולנית הציע להם לרכוש ממנו את חבילת העצים להסקת התנור. השיבו בני הבית כי הם זקוקים אמנם לעצי הסקה, אלא שאין בכחם לשלם את מחירם, אולם האב הפולני הרגיעם שאין הוא זקוק לכסף באופן מידי, ויכולים הם לשלם לו לאחה זמן. הטה רבי צבי הירש את אָזְנוֹ, והנה הוא שומע ביצד אומר בעל הבית לאשתו: "שלא יהא נחשב לו לערל זה, המעשה שהוא עושה עמנו כמצוה וחסד ולא יקבל עליה שָׂכָר". בטוחים היו שהאב לא מבין את שפתם, בעוד הוא גוחן אל התנור ומסיק בו את העצים, עד שתמיונות נעיקה השתרה בבית. מידי לאחר מכן אמרה האשה: "אולי תציע לו מעט יין-שרף שנותר לנו, ובכך נקח ממנו את המצוה?" ומיד שאל האב, "כאלו לפי תמוז: 'אולי יש לכם מעט יין-שרף כדי להרטיב את גרוני', מהרו בני הבית לכבדו במעט משקה, ושמחו על שהצליחו להוציא מהערל את מעשה המצוה שלו. ברבות הימים, ספר רבי צבי הירש את אשר ראו עיניו על מעשה החסד של רבו, וקרא עליו את הפסוק בתהלים: "ביום דרכה ושיבילך במים רבים ועקבותיה לא נדעו".

מטעים

פינחס בן-אלעזר בן-אהרן הכהן (פח"ס)

התבות מטעמות בטעמי קדמא ואולא מנה רביעי, ובספרים מצאו לכה רמזים שונים.

יש שכתבו עליפי דברי חז"ל שפינחס זה אליהו, ולכן הקדים פינחס והלך כדי לקנא את קנאת ה', מפני שבו מנה רביעי, שהוא נשמת אליהו הנביא עליו אמרו חז"ל במסכת ברכות שהוא פורח את העולם בארבע פריחות, ולא כמיכאל באחת ובגבריאל בשתיים. (בבבוי ציוני)

בזהר מובא שבשעה שהרג פינחס את זמרי, התעברו בו גם נשמותיהם של נדב ואביהוא, ולכן קדם ואול בגלל שהיו מנחות בו ארבע נשמות. פינחס ואליהו, נדב ואביהוא. ומזו לזה ב"ויקח משה" שכתב איפן שנאמר באלהיו, היא ראשי תבות אליהו, פינחס, נדב ואביהוא. (אמרי קדוש)

וגם הנגינה מרמזת לזה, שהטעמים קדמא ואולא הם בנגינת תמיהה, האם כבוד אלה שפינחס הוא בן אלעזר? לא. אלא בן אהרן הכהן שנעשה כמו נדב ואביהוא בני אהרן עצמו ולא נכדו. (אמת לעינים)

רש"י מביא את דברי הגמרא בזבחים, שלא נתפחו פינחס עד שהרג לזמרי. נמצא שעד אז היה רק שלשה מהנים, אהרן אלעזר ואיתמר. ובה שפינחס הקדים והלך להרג את זמרי, אז מנה רביעי, והפך להיות הכהן הרביעי. (נר מנחם)

מנגנו של החוזה מלפלין היה, להעניק מדי יום מטבע לאחד מילדי באי ביתו, כדי לשמח את לבו. כששאלוהו פעם על סבת הדבר השיב: "מבקש אני לגרם קרת רוח ליהודי ולהיטיב עמו, אלא שבדי להצליח לשמח יהודי מבגד בשנים, קשה הדבר למאד, שכן כל אחד מקוה בטרודות ותלאות ואין לבו שלם עליו. מצאתי עצה לדבר, מעניק אני מטבע בערך קטן לילד רך בשנים וגורם לו בכך קרת רוח אמתית, שכן דאגות וצער מנזן לו? וכך אני מקים מצוה משלמת".

מדגש

אמרו חז"ל בקדושינו 'ו' דשלוס קטיעה היא', ובספרים מצאו לכה רמזים שונים. הרמב"ם ופוסקים נוספים השמיטו דין זה לגמרי, ובעקבות זאת לא נהגו בתימן לקטע את הזא"ו. בשמחה דעות יש בצורת הקטיעה. בעל הטורים, מהר"י בידב והמהרש"א מפרשים שיעשה את הזא"ו בצורת יו"ד; הריטב"א מפרש שכתב וא"ו ברוחה ותליקה באמצעי, וצריך להניח ספרי תורה שהזא"ו כתובה בדרגה רבנה בתימן מפרש שצריך לכתב ו' עזריא, אך תמה באור תורה שנאמר קטיעה ולא עזריא אלא שיתחף את הזא"ו באלכסון. הדרב"ו כתב שהזא"ו פסוקה לשתיים ומחברת כחוט השערה, או שיעבד חוט דיו בשתי אותיות; לתשבו"י חלקה העליון יו"ד וצריח המתחתון תהיה וא"ו; ורבי עקיבא איגר כתב שלמעלה תהיה וא"ו קצרה ויניח מעט חלק ולמטה ידגש קו קטן ועוד.

ממלח

ביש מזל אחד התחלף פעם בשעת בין הערפים ולבו קמה בקרבו פחלילים מרב רעב. בדרך עבר ליד אולם חתנות ויבדלתו נכתב שמשפחה בשם בנימין עוזבת כאן שמחה נשואין לבנם. נכנס האיש בשערי הבית, ולשאלת שומרי הפתח השיב "אני ממשפחת בנימין", ונכנס אחר כבוד פנימה. בשעה שאכל לשבע והשקוט את רעבונו, שאלו אחד המסבים: "אתה ממשפחת חתני או הכלה?" השיבו: "אני ממשפחת בנימין, שאחד מצאצאיו היה בלע, ועליו נאמר בפרשת פינחס 'לבלע משפחת חבלעני', שכן באתי לבלע כאן מזון כדי להשביע את רעבוני..."

רבי משה חיים, אחיו של החדושי הר"מ מגור, הצליח במקסרו עד שנעשה עשיר מפלג. ברשותו היתה מרובה הדונה רתומה לארבעה סוסים אבירים, והיה מפזר מהונו לצדקה וחסד. פעם בקר בעיר ורשה והלך לבקר את הוריו הישישים שהתגוררו בעירה גור הסמוכה. עם התקרבו לעירה, הבחין באשה זקנה המשרכת את רגליה בכבדות ועל גיה הכפוף מוטלת ערמה גדולה של קש. כשהתקרבה הענלה, נבהל רבי משה חיים לגלות שהזקנה אינה אלא אמו הרבנית, ומיד קפץ בגלה וקרא: "מדוע סוחרת את את אלמת הקש בכוחותיך הדלים?" התחזקה האם ואמרה: "לצרכי פלה יתומה מיעדת האלמה, וכי רגלי פטורות מן המצות?" קרא רבי משה חיים בכאב ואמר: "אמי היקרה, מוכן אני לתת לך מעות שישפיקו לרכישת עשרה מזרנים, ובלבד שתשליכי את התבן עתה ותעלי אל מרכבתי כדי להגיע לביתך". השיבה לו האם: "אדרבה, הוספ לי גם את המעות, שכן גם למעות זקוקה היתומה למענה אני טורחת בנוסף למצע ולמשפך..."

על רגישותו של רבי שלמה זלמן אוירבך לכבוד הבריות והזהירות שלא לפגוע בהם, מספרים ספורים רבים שמהווים ספר מוסר ולקח לדורות. אחת מקרובות משפחתו נפלה למשכב ורבי שלמה זלמן הלך לבקרה ולהקל בכך את יסורי הקשים. היא התגוררה בקומה חמישית בבנין מגורים, וכששמעו דידי הבנין על בקורו הקרוב של גאון ישראל, הניחו פסא בכל קומה כדי שיוכל הרב לניח קמעה מטרח העליה בפדרגות. כשהגיע רבי שלמה זלמן וראה את הפסאות שהניחו השכנים, התישב על הפסאות בכל קומה ובכך שמח את לבם של הדיירים שבקשו להיטיב עמו. לאחר מכן אמר למקורבו שפגועו בבקורו, כי הדבר לא הביא לו תועלת כלל, ולמעשה קשה היה לו יותר להתישב ולקום בכל פעם מאשר לעלות את כל הקומות בבת אחת, אך לשרף את הפסאות שהניחו השכנים, חשש שמא יותרו בפחי נפש שלא עשה את רצונם, ולכן התאמץ על אף חלשתו הרבה, ובכל קומה ישב מעט על הפסא שהניחו דידי הדירה הסמוכה, על מנת לגרם להם קרת רוח.

רבי ישעיה מפרגה היה אומר: "תמוה היה לי על הנאמר יצדקה תציל ממות, והרי שנותנו של האדם קצובות מראש ומה תועיל הצדקה? אלא שמי שנותן צדקה מעל עשרו הקצוב אצלו, יכול הוא לבקש מהקב"ה שיתן לו גם שנים למעלה מן הקצוב לו".

למה נקבעה פרשת המועדות? שבה מנויים כל חגי השנה ומועדיה בפרשת פינחס? מפני שבדרך כלל נקראת הפרשה בימי בין המצרים, בימים בהם מתאבלים על חרבן בית המקדש, ועתידים ימים אלו להיות לששון ולשמחה ולמעדים טובים והאמת והשלוש אהבו' (בני יששכר)